



GÖTEBORGS UNIVERSITET  
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

*Transsexualism*  
*om regulativa normer och möjliga liv*

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Emily Fernsten

Handledare: Helena Johansson

## Abstract

Titel: Transsexualism – om regulativa normer och möjliga liv

Författare: Emily Fernsten

Nyckelord: transsexualism, könsutredning, heterosexuell matris, mänsklighet

Mitt syfte med uppsatsen har varit att utifrån utvalda (socialkonstruktionistiska) teorier och begrepp hämtade huvudsakligen från Butler och Foucault, med den heterosexuella matrisen i fokus, granska och analysera mitt huvudsakliga material som utgörs av en statlig utredning från 2007 ”*Ändrad könstillhörighet - förslag till ny lag*”. Jag har framförallt varit intresserad av att kritiskt granska och analysera diskurser som rör kön och sexualitet. Teorierna står i uppsatsens centrum medan jag exemplifierar med empirin. Teorierna tjänar alltså både som teoretisk grund och metod. Mina frågeställningar ser ut som följande:

- Hur kan man utifrån min teoretiska utgångspunkt/den heterosexuella matrisen förstå de bilder/beskrivningar av kön som framträder i utredningen?
- Hur definieras transsexualism i utredningen, och hur kan man förstå denna definition med utgångspunkt i min teoretiska grund?
- Hur samverkar dessa två faktorer för slutprodukten, alltså utredningens slutsatser (lagförslag) och hur kan man teoretiskt förstå detta?

Bilden av kön och definitionen av transsexualism i utredningen vilar i stort på vissa grundläggande om än inte uttalade förhållningssätt till kön. I utredningen delas kön upp i kroppsligt och själsligt kön, enligt en klassisk västerländsk modell. Detta menar jag bidrar till att fenomenet transsexualism inte behöver upplevas som ett hot mot den heterosexuella matrisen och ordningen, då transsexualism inte på något vis behöver innebära ett ifrågasättande av denna uppdelning i kropp och själ, eller en binär två-könsmodell, utan snarare en bekräftelse på densamma. Istället växer en bild fram av transsexuella som ”oskyldiga offer” i behov av ”vår” (medicinens, psykiatrins) hjälp för att rätta till detta ”naturens misstag”. Samtidigt urskiljer jag en viss nervositet från utredningens sida där man försöker hantera det obegripliga och odefinierbara/det abjekta genom att med lagar och föreslagna ingrepp reglera och klassificera. Detta påverkar utredningens slutprodukt, alltså de föreslagna lagändringarna, vilka som jag tolkar det, reglerar och ”straffar” transsexuella personer genom att till exempel föreslå ”kastring” som ett villkor för ett könsbyte.

## **Innehållsförteckning**

Inledning	4
Problemformulering och syfte	5
Tidigare forskning	6
Teori och metod	7
Etiska överväganden	9
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	10
Teoretisk bakgrund	10
Analys	15
Utredningens bakgrund	15
Diagnos – patologisering och/eller möjlighet	17
Kastrering och tanken om ett objektivt kön	20
Oskyldiga offer eller hot mot matrisen	23
Autencitet/Äkthet	26
Slutprodukten - föreslagna lagändringar	28
Slutdiskussion	31
Källor och litteratur	33

## **Inledning**

Transsexualism är intressant ur flera aspekter samtidigt som det är ett tacksamt om än komplext studieobjekt då det gäller att undersöka diskurser om kön och sexualitet. En av dessa aspekter jag valt att fokusera på är om och hur transsexualism påverkar eller utmanar den heterosexuella matrisens självklara och förgivettagna syn på kön och sexualitet.

För att svara på frågor kring denna eventuella påverkan kan det vara fruktbart att undersöka två, i viss mån motsatta, positioner. Å ena sidan menar jag att man kan se transsexualism som utgörande ett hot mot den heterosexuella matrisen då den kan tolkas som ett materialiserat ifrågasättande av talet om och den självklara kopplingen mellan stabila kön – sexualiteter – begär. På många olika håll menar man att den transsexuella representerar den andra, det konstiga, det äckliga, det onämbara i förhållande till ”det normala”, stabila, heterosexuella subjektet.

Mot denna bild av den transsexuella kroppen som ett materialiserat hot och ifrågasättande av ordningen skissar Sara Edenheim en bild av transsexuella i statliga utredningar som allt annat än hotfulla. Här benämns transsexuella snarare som ”oskyldiga offer för olyckliga omständigheter” som inget hellre vill än att bli inordnade, ”normala” subjekt. Hon menar att det snarare går att se transsexualism som en försäkrans och upprätthållare av kopplingen kön – könsupplevelse – begär, och därmed en ”heteronormativt säker” kategori (Edenheim, 2005).

Min utgångspunkt är en vilja att undersöka ”maktens” definition av transsexualism, vilket inte helt oväntat lämnar mig med frågor om vad makt egentligen är, men framförallt; var finner jag denna ”makt”? I en socionomkontext ligger den lagrelaterade statliga utredningen nära till hands och får på ett vis representera ”makten” i relation till begreppen jag är i färd att undersöka. Tilläggas bör att jag avgränsar mig till en samtida svensk kontext vilket har den uppenbara fördelen att jag skriver utifrån mitt eget sammanhang. Edenheim menar att Foucault argumenterar för att lagen har förlorat sin roll som ensam maktutövare i ett modernt samhälle och istället blivit utbytt av de vetenskapliga diskursernas kunskapsproduktion och vardagslivet i form av till exempel uppfostran av olika slag. Foucault menar vidare att lagen ställs i motsats- och konkurrensförhållande till vetenskaperna angående makt- och tolkningsföreträde. Edenheim argumenterar istället för, med den statliga utredningen som exempel, att det inte nödvändigtvis är ett motsatsförhållande, eller en ”diskursiv kamp”, det är tal om, utan snarare ett ömsesidigt förhållande som råder mellan den juridiska lagen och

vetenskaperna, då de med hjälp av varandra erhåller status och tolkningsföreträde (Edenheim, 2005). Även jag menar att det är rimligt att följa Edenheims linje vilken jag tycker mig finna belägg för i den statliga utredning jag valt att titta på där det blir tydligt att lagen lutar sig mot psykiatrin och medicinen i sitt sätt att förhålla sig till transsexualism.

Vidare vill jag klargöra min bakgrund/position i förhållande till ämnet jag valt, då jag frånskriver mig tanken på en objektiv eller neutral forskarroll (se t.ex. Thomassen, 2008). Jag utgår, inte oväntat, från en akademisk position, som socionomstudent närmare bestämt, vilket som sagt förmodligen har påverkat mitt val av material. I förhållande till mitt specifika studieobjekt, transsexualism, förhåller jag mig något splittrat då jag upplever mig i huvudsak ”utanför” men även ”innanför”. Jag definierar mig inte själv som transsexuell men jag anser det även viktigt att klargöra att jag har ett ”inifrånperspektiv” då jag har vänner som befinner sig någonstans på vägen mot att få diagnosen transsexuell. Detta har jag erfarit resulterar i att jag rent konkret haft deras röster som motvikt då jag läst utredarnas definitioner och beskrivningar av diagnosen/ tillståndet transsexualism.

### **Problemformulering och syfte**

Med teoretiska begrepp hämtade från Butler och Foucault i allmänhet, och gällande den heterosexuella matrisen i synnerhet, vill jag närgranska och analysera mitt huvudsakliga material som utgörs av en statlig utredning från 2007 ”Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag”. Jag är framförallt intresserad av att kritiskt granska och analysera diskurser som rör kön och sexualitet. Det kommer att vara teorierna som står i uppsatsens fokus, medan jag använder empirin som ett sätt att exemplifiera eller underbygga mina analyser. Till min hjälp har jag följande frågeställningar som i stort hänger ihop och är beroende av varandra;

- Hur kan man utifrån min teoretiska utgångspunkt/den heterosexuella matrisen förstå de bilder/beskrivningar av kön som framträder i utredningen?
- Hur definieras transsexualism i utredningen, och hur kan man förstå denna definition med utgångspunkt i min teoretiska grund?
- Hur samverkar dessa två faktorer för slutprodukten, alltså utredningens slutsatser (lagförslag) och hur kan man teoretiskt förstå detta?
- Vad kan detta få för praktiska konsekvenser för den transexuellas livssituation?

Inledningsvis var jag även intresserad av att försöka utforska vilka röster som kommer till tals i utredningen och deras utgångspunkter, samt vilka som inte kommer till tals men som istället finns någonstans i marginalen. I syfte att leta upp dessa röster tog jag hjälp av remissvar i samband med den statliga utredningen, samt tidningsartiklar i tre facktidningar; ”Psykologen”, ”Läkartidningen”, ”Socionomen” och slutligen svenska kyrkans ”Amos”. Jag märkte dock ganska snabbt att uppsatsen drog mig åt ett annat håll, vilket innebär att jag inte utvecklat mina resonemang kring detta. Anmärkningsvärt är dock att utredningen utger sig för att ha rådfrågat bland annat RFSL och Patientföreningen Benjamin, vilka verkar nämnas i förbigående snarare än ha påverkat utredningens förslag, vilket lett till att man från dessa håll i remissvar reagerat väldigt starkt på till exempel förslaget om kastrering.

### **Tidigare forskning**

Forskning om transsexualism eller ”avvikande” kön och sexualiteter finns inom en mängd discipliner och ämnen, framförallt inom psykiatri och medicinen. Jag har dock avgränsat mig till att försöka överblicka vad jag väljer att kalla kritisk genus/ könsteoretisk forskning, som på olika sätt har som ingång att kritiskt granska eller problematisera synen på dessa ”avvikande” kön eller sexualiteter. Vidare har jag främst velat undersöka forskning vars material utgörs av texter som hör hemma i ett (svenskt) juridiskt, medicinskt eller psykiatriskt sammanhang.

Sara Edenheim (2005), som jag återkommer till strax, överblickar forskningsläget på ett väldigt lättöverskådligt sätt vilket jag funnit hjälpsamt. Hon räknar bland annat upp två svenska jurister som hon menar hör hemma inom fältet; Karin Lundström, som gjort en dekonstruktion av europeisk lag- och policymaterial, och Ulrika Andersson, som utifrån Butlers performativitetsbegrepp analyserat ”hur rättsskyddssubjektets kön, kropp och sexualitet reproduceras i straffrättsliga regleringar och tillämpningar”. Hon placerar även in Erika Alm bland de svenska forskare som använt sig av Butlers teorier in sina analyser av lagrelaterat material, i detta fall bland annat en statlig utredning från 1968 ”Intersexuellas könstillhörighet”. Vidare nämner Edenheim bland andra Yvonne Hirdmans forskning om folkhemmet, framförallt intressant när det gäller sexualmoral, och Pia Laskars analys av sexualhandböcker från 1800-talet fram till 1900-talets början.

Trots att det som sagt visat sig finnas en hel del forskning som med lagar och statliga utredningar i fokus undersökt kön och sexualitet har jag framförallt intresserat mig för Sara

Edenheims avhandling "Begärets lagar" från 2007, som fungerat både som inspirationskälla och i viss mån teoretisk bakgrund till min uppsats. I denna gör hon en analys av statliga utredningar från 1900-talet som har det gemensamt att de behandlar frågor om avvikande kön och sexualitet; homosexualitet, intersexualism och transsexualism. Teoretiskt har jag framförallt funnit det användbart att ta hennes tolkningar till hjälp när det gäller lite tyngre teoretiker som Butler och Foucault (Edenheim, 2005).

### **Teori och metod**

Då jag analyserar mitt material kommer jag att göra detta utifrån en socialkonstruktionistisk utgångspunkt. Detta innebär till exempel att jag kommer att lägga stor vikt vid språket i utredningen, då detta enligt ett sådant synsätt inte bara beskriver utan producerar och reproducerar den verklighet vi lever i. Då min ingång till ämnet är att bedriva kritisk forskning/läsning av materialet anser jag det dessutom lämpligt att ta hjälp av en del diskursanalytiska begrepp och perspektiv. Diskursanalytiska perspektiv är även användbara då man är intresserad av att utforska maktrelationer i samhället, att kartlägga normer och förhoppningsvis även formulera möjligheter till social förändring (Jørgensen & Phillips, 2000, Thomassen, 2008).

I socialkonstruktionistisk anda är jag vidare intresserad av att kritiskt granska och analysera det som jag upplever som utredningens "sanningar"; vad som accepteras som sant och vad som faller utanför denna ram av sanning och naturlighet. Jag vill undersöka vad som räknas som självklar kunskap och hur detta hänger ihop med makt. Jag har alltså ingen avsikt att "avslöja" hur sanningen ser ut egentligen, eller hur sanningen ser ut bortom diskurserna, då jag har svårt att tro att det skulle finnas något bakom. Min uppsats är ett sätt att se på verkligheten, den erbjuder ett perspektiv som är helt beroende av i vilken social, kulturell och historisk kontext jag befinner mig. Jag som författare är del av en diskurs, till exempel en akademisk diskurs, i ett demokratiskt liberalt svenskt samhälle (vilket självklart också går att problematisera), vilket jag har svårt att ställa mig utanför och undersöka på ett objektiva sätt. Detta har bland annat blivit tydligt då jag i vissa stunder haft svårt att analysera mitt material på ett kritiskt sätt eftersom utredningen talar "mitt" språk, då vi är del av samma akademiska diskurs. (Jørgensen & Phillips, 2000).

Jag menar samtidigt inte att allting är relativt och att det inte finns något sätt att värdera min uppsats. Ett sätt att underlätta för läsaren är att göra texten så "genomskinlig" som möjligt.

Detta har jag försökt åstadkomma genom att genomgående vara så tydlig som möjligt med mina tankegångar, varifrån jag hämtar mina resonemang och så vidare. Dessutom har jag i inledningskapitlet redogjort för mitt förhållande till ämnet vilket jag tror kan bidra till en ”ärlighet” och öppenhet gentemot läsaren, en önskan om att materialet ska vara så ”genomskinligt” för läsaren som möjligt (Esaiasson m.fl., 2004).

För att undersöka diskursen, eller diskurserna, i utredningen kommer jag bland annat att utgå från Foucaults teorier och tankar om kunskap, makt och sanning, och deras inbördes (beroende)förhållande. Jag är även intresserad av, i linje med Foucault, att undersöka vad som i en viss historisk kontext betraktas som sant eller falskt, vad som kan sägas och vad som är helt otänkbart att säga och tänka. Jag tycker även att hans sätt att se på makt är fruktbart; som något som finns överallt, något som bildar diskurser, kunskap och kropp och som ser olika ut i olika tider (Foucault, 2006, 2004, Nilsson, 2008). Jag menar alltså att kroppar inte bara är biologi utan hela tiden produceras och reproduceras i olika maktrelationer. I utredningen ser jag konkreta exempel på detta där psykiatrin och medicinens sanningar producerar den transsexuella kroppen som obegriplig eller omänsklig. Jag kommer att luta mig mot Foucaults teorier om maktens disciplinerande och kontrollerande funktion liksom hans tal om vetenskaperna och dess sanningsproduktion.

I linje med Edenheim menar jag dock att staten och lagen inte förlorat sin makt i det moderna samhället, så som Foucault förutspådde, utan att den ”samarbetar” med andra vetenskapliga institutioner, vilket gör det intressant att titta på just en statlig utredning (Edenheim, 2005). Foucault menade att den som är intresserad av att undersöka makten inte bör söka bland dess mest synliga och förtryckande sidor utan snarare i dess mer vardagliga uttryck (Nilsson, 2008, Foucault, 2004, 2006). Jag menar att det därför är intressant att titta på en lagrelaterad text som förvisso är ämnad att reglera och sätta upp lagar, men som samtidigt explicit utger sig för att underlätta och hjälpa transsexuella och intersexuella (SOU 2007:16).

Förutom Foucault kommer jag att använda Butlers teorier om avvikande kön och sexualitet, hennes tankar och begrepp som rör erkännande, mänskligt och omänskligt, levbart liv och sist men inte minst den heterosexuella matrisen, som är hennes ständiga utgångspunkt. I relation till mitt specifika ämne transsexualism blir det väldigt intressant att använda hennes tal om genusvåld och genusreglering (Butler, 2006, 2007).



Som jag påpekade innan har jag även tagit hjälp av Edenheim, framförallt som inspiration men även i form av hennes tolkningar och praktiska användande av Butler och Foucault (Edenheim, 2005).

Att skilja på teori och metod i min uppsats är snårigt då min teori snarare fungerar som metod. Jag har utgått från teoretiska begrepp då jag valt ut mitt material, ett så kallat strategiskt urval, alltså vilka delar av utredningen jag funnit intressanta, samtidigt som jag ständigt återvänt till teorierna för att analysera materialet. Jag använder mig alltså av ett deduktivt arbetssätt (Esaiasson m.fl., 2004). Jag har inte haft som utgångspunkt att min läsning av materialet ska gå att generalisera och applicera på andra liknande utredningar. Därmed inte sagt att jag inte tror att det går att urskilja liknande tendenser och diskurser i andra statliga utredningar, vilket den tidigare forskningen jag tittat på talar för (se t.ex. Edenheim, 2005).

### ***Etiska överväganden***

Då jag i egentlig mening saknar ett "levande" studieobjekt, så som en intervjuperson eller personer deltagande i en observationsstudie kan det vara svårt att sätta in etik i sammanhanget. Samtidigt vill jag påstå att jag genomgående i uppsatsen haft en problematiserande hållning utifrån tanken om etik och respekt inför de individer jag teoretiserar kring. Jag har till exempel försökt ta ställning till huruvida de slutsatser jag drar i mina analyser medför att de individer som är i fokus för min uppsats, transsexuella, framställs som en enda kategori utan urskiljning eller egna egenskaper och värderingar. Samtidigt som det i viss mån går emot mina ambitioner som har sitt ursprung i en socialkonstruktionistisk idétradition, erkänner jag min del i producerandet av fasta kategorier och identiteter, då jag fortsätter prata om "transsexuella" som en enhetlig grupp individer. Jag menar dock att det är svårt att inte prata om individer som någorlunda sammansatta. Inte minst för att upptäcka orättvisor måste man erkänna en grupp människor som i stort enhetlig. Butler förespråkar en så kallad "strategisk essentialism" vilken hon menar är fruktbar i en feministisk kamp där kvinnan som feminismens subjekt är nödvändig men samtidigt i realiteten problematisk (Rosenberg, 2005).

Jag har till exempel varit försiktig med att på något vis "föra transsexuellas talan", då jag inte är i position att göra detta. Vidare menar jag att jag försökt passa mig för att utnämna transsexuella till "fanbärare" för ett motstånd mot normer gällande kön, då jag inte menar att man bör lägga denna roll på någon annan som inte bett om den. Samtidigt som jag såklart har rätt till min tolkning av olika begrepp och fenomen, har jag en skyldighet att föra fram dessa

tolkningar med respekt, och försöka att i minsta möjliga mån reproducera en ny ”sanning” om transsexuella.

### ***Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet***

Även begrepp som validitet, reliabilitet och generaliserbarhet kan vara problematiska att förhålla sig till i en kvalitativ studie som endast utgår från teori, och där empirin står i bakgrunden. Jag ställer mig även frågande till objektivitetsanspråk av något slag vilket gör det om än mer komplicerat att utgå från allmänna ramar för hur man kan mäta en uppsats kvalitet. Samtidigt kan jag förstå poängen med att i alla fall ta dessa begrepp i beaktande i forskningsprocessen (Thomassen, 2008, Esaiasson m.fl., 2004).

Då mitt syfte är att genom min teoretiska utgångspunkt undersöka hur man kan förstå utredningens tal om kön och definition av transsexualism, och vad detta får för konsekvenser för slutprodukten (alltså de föreslagna lagändringarna) är det inte helt självklart hur man som utomstående ska kunna mäta om det är detta jag faktiskt gjort. Jag kan heller inte gå i god för att någon annan skulle komma fram till samma tolkning och resultat. Samtidigt är det inte detta jag utger mig för att göra. Jag utgår från en socialkonstruktionistisk tanke och menar att begrepp som sanning eller objektivitet är otroligt komplexa, relativa och helt beroende av kontext och forskarens sociala och kulturella bakgrund. Det är även därför jag tidigt i uppsatsen klartgjort min bakgrund, som forskare, och i viss mån även som person, som jag menar kan vara relevant för uppsatsen. Detta medför förhoppningsvis en öppenhet och ärlighet gentemot läsaren. Alla har vi en förförståelse och tolkningsramar som existerar långt innan uppsatsen, jag menar att det viktigaste är att försöka vara öppen och skriva ut vari dessa består (Thomassen, 2008).

Å ena sidan kan man mycket väl tänka sig att det går att generalisera utifrån mitt empiriska material och hur jag analyserar detta genom valda begrepp. Samtidigt är det som sagt tänkbart att någon annan tolkar Butlers eller Foucaults teorier om makt, kön eller normer på ett helt annat sätt, vilket också är tjusningen med teorier.

### **Teoretisk bakgrund**

Då teorin står i fokus för uppsatsen anser jag att det kan finnas en poäng med att gå in lite djupare på de viktigaste teorierna och begreppen och deras respektive sammanhang. Framförallt tror jag som sagt att Foucault fungerat som en inspiration och ett sätt att öppna upp för ett kritiskt och produktivt sätt att se på makt, vetenskap och sanning. Förutom diskursbegreppet är Foucaults sätt att se på makt väldigt intressant och användbart i min

uppsats. Som jag tidigare påpekat argumenterar han för att makten finns ”överallt”, och i alla relationer. I vårt moderna svenska samhälle använder lagen förvisso inte speciellt ofta hot om kroppsstraff eller hot om döden utan kontrollerar istället människor genom att reglera, mäta, rangordna och klassificera. Han menar snarare att makten för att vara stabil är beroende av att människor accepterar och tolererar den, vilket innebär att den måste maskeras i form av mer subtila former av våld och förtryck. Ju bättre maskerad makten är desto effektivare är den. Det gäller alltså att söka makten på platsen där du minst anar den, och *demaskera* den. Kanske kan man se den här uppsatsen som ett första försök att undersöka och i viss mån demaskera makten som den kommer till uttryck i en statlig offentlig utredning. En utredning som utger sig för att ha som ambition att underlätta för en redan utsatt grupp, nämligen inter- och transsexuella (Nilsson, 2008, SOU 2007:16).

Jag har även använt Foucaults *genealogiska metod* som ett förhållningssätt till historia och sanning. Genealogin kan beskrivas som en kritik av en traditionell historieskrivning och dess sätt att leta efter händelsers och företeelsers ”ursprung”. Det är en antiessentialistisk kritik som med hjälp av historien undersöker nutida sanningar och maktförhållanden. Även kroppen är enligt Foucault en historisk och kulturell skapelse som kommer att uppfattas olika beroende på olika historiska och sociala sammanhang. Han kopplar även på ett betydelsefullt sätt ihop kroppar och makt, rent konkret menar han att maktrelationer formar kroppen till exempel i form av smärtsamma straff, disciplinering eller korrigerande. Denna historiska tillbakablick av maktens sätt att kontrollera kroppen blir intressant då man ser på dagens ”vård” av transsexuella, som bland annat kan kopplas samman med historiens tvångskastrering av ”dårar” och andra avvikande individer (Foucault, 2006, Nilsson, 2008).

Foucaults maktanalyser tar sin utgångspunkt i en kritik av två i stort förgivettagna föreställningar; dels synen på sanningen som något man kan betrakta utifrån en objektiv och opartisk position, dels att kunskap kan skiljas från makt (Foucault 2006). Han menar vidare att varje tidsepok och plats har sin speciella syn på vad som är sanning, vilken är ett resultat av olika makt- och kunskapsregimer. Sanningen existerar alltså aldrig utanför eller bortom makten. Han var till exempel intresserad av frågor om hur samhällets sanningar om sexualitet, galenskap eller sjukdom såg ut. För att knyta an till min uppsats är denna syn på makt och sanning intressant för att undersöka hur (eller om) samhällets syn på kön och sexualitet återspeglas i den statliga utredningen. Foucault talar bland annat om en *suveränitetsmakt* och en *disciplinär makt*, där lagen är ett exempel på suveränitetsmakten där man utvärderar subjekt på en skala från rätt till fel, medan till exempel *normen* skapar ett kontinuum som rör sig mellan normal och onormal. Han ser *normalisering* som en aktivitet som på olika sätt

försöker fastställa och rätta till, alternativt återställa, något eller någon till det som betraktas som det normala. Alla dessa begrepp är på olika vis intressanta för min uppsats, och står ofta i beroendeställning till varandra.

Butlers arbeten bottenar i frågor om, och försök till svar på, hur *identitet* och *subjektivitet* formas och skapas av oss och av de (makt)strukturer vi befinner oss inom. Hur blir subjektet till, vad krävs för vår existens? Finns det sätt att omskapa sig själv och sin identitet på ett icke-förtryckande, subversivt sätt? Hon utvecklar teorier om kropp, kön och begär och hur dessa kan ses i förhållande till varandra, och mest av allt förknippas hon förmodligen med begreppet *den heterosexuella matrisen*. Även Butler utgår från ett *genealogiskt* angreppssätt gällande kön och sexualitet, som alltså inte förs tillbaka till något "naturligt" ursprung, som till exempel en essentialistisk skillnad mellan kvinnor och män. Den sanna sexualiteten existerar inte, enligt vare sig Butler eller Foucault (Butler, 1999, 2005, Rosenberg, 2005, Salih, 2002).

Heteronormativiteten är ett aktivt normerande som är grundat på en binär könsuppfattning och tanken på att alla är heterosexuella. Alla som hamnar utanför denna snäva ram räknas som avvikande och blir bestraffade på olika sätt. Det kan röra sig alltifrån fängelsestraff och våld till mer subtila uttryck som marginalisering, osynliggörande eller stereotypisering. Bestrafningen fungerar som en sorts gränsvakt gentemot den heteronormativa genusordningen, som till varje pris bör skyddas. Man kan även uttrycka det som att den heterosexuella matrisen grundar sig i en föreställning om att kön, genus och begär har ett inbördes förhållande till varandra. Det är en modell där man utgår från att män och kvinnors kroppar görs begripliga genom ett visst genus (maskulinitet och feminitet). Vidare tolkas och organiseras dessa som motsatta genom tvingande heterosexualitet (män begär kvinnor och kvinnor begär män) (Rosenberg, 2005, Butler 1999).

Butler lägger stor vikt vid den heterosexuella matrisens naturaliserande egenskaper och pratar om att hon använder begreppet som ett sätt att förstå det "raster" av kulturell begriplighet som kroppar, kön och begär naturaliseras genom (Butler, 1999, Edenheim, 2005, Rosenberg, 2005). Då jag använder den heterosexuella matrisen som analysbakgrund i min uppsats är jag framförallt intresserad av att titta på *de normer som reproducerar det avvikande*.

Samtidigt som Butler har en självklar plats i en tradition av gay- and lesbian studies, genusforskning eller feministisk teori så handlar en stor del av hennes teorier om en kritik mot dessas försök att "slå ihop" och göra till exempel subjektet kvinna till något enhetligt och

generaliserbart. Hon menar att detta leder till problem om man inte tar hänsyn till olika kvinnors bakgrund i form av etniskt ursprung, klass eller sexualitet. Kvinnor har fundamentalt skilda förutsättningar att utöva makt i samhället beroende på deras bakgrund och om man inte tar detta i beaktande blir det ett sätt att bortse från vissa kvinnors underordning i relation till andra kvinnor (Rosenberg, 2005).

I en av hennes senaste böcker, *Genus ogjort*, är frågor om vad som räknas som *mänskligt*, respektive omänskligt eller mindre-än-mänskligt i centrum och vad som följaktligen är en *möjlig existens*. Hon menar framförallt att det i den heterosexuella matrisen krävs ett *motsägelsefritt genus* för att räknas som mänsklig, för att kunna bli erkänd som mänsklig. På ett genomgående konkret sätt, genom att lyfta fram exempel, argumenterar hon för vikten av *erkännande*. Hon menar att det är endast om man är erkänd och ger erkännande som man kan ”bevara sin egen varelse” (Butler, 2005). Om vi inte är erkända, om det inte finns normer som erkänner oss som subjekt, då kan vi inte bevara vårt varande. Samtidigt pekar hon på problemen som detta medför; att bli erkänd genom normer som samtidigt förtrycker och begränsar en. Hon talar om genusreglering och korrigering i relation till våld som ett sätt att kontrollera och straffa det avvikande subjektet, samtidigt som hon kritiskt analyserar diagnosens för- och nackdelar, framförallt när det gäller trans- och intersexualism. Centralt är även hennes funderingar kring vilka avsteg från normen som faktiskt ”gör” något med normen, som utmanar den, samt vilka som endast blir en bekräftelse på normernas fortsatta auktoritet (Butler, 2005).

Edenheimer klargör bitvis komplicerade begrepp som Butler använder, inspirerade av psykolanalytikerna Lacan och Kristeva, däribland *abjektion*. För att göra det möjligt att förstå begreppet abjektion måste jag först göra ett försök att, med hjälp av Edenheimer, följa Butlers tankar kring det som leder fram till vad hon kallar abjektion (Edenheimer, 2005).

Det abjekta kan beskrivas som en känsla av äckel eller avsky som utlösts av närvaron eller åsynen av något odefinierbart eller obegripligt. Det är inte saken i sig som är abjekt utan känslan den orsakar, vidare är det alltså betraktaren som skapar det abjekta och inte tvärtom. Abjektion å andra sidan beskrivs som en skyddande process vilken försöker försvara betraktaren mot känslan av äckel på ett psykiskt plan genom att oskadliggöra det abjekta. Edenheimer menar att abjektet har orsakats av en förvirring gällande skillnaden och gränserna mellan subjekt och objekt, mellan den egna kroppen och omvärlden, och leder till ett behov av återställande av ordningen och gränserna mellan subjektet och saken som utlöst det abjekta.

Hon menar att det abjekta måste bli förståeligt och begripligt för att kunna bli ett objekt som alltså står utanför subjektet men samtidigt finns i en förståelig omvärld, om inte hotar det att invadera subjektet och dess uppfattning om sig själv och sin omvärld. Butler pratar om den intersexuella kroppen som ett exempel på en abjekt kropp. Jag kommer senare i uppsatsen göra ett försök att koppla den transsexuella kroppen till abjektion. Där är jag intresserad av att undersöka hur det abjekta kommer till uttryck i utredningens tal om inter- och transsexuella och om det sker någon form av förkastande i detta tal, vilket inte torde vara en helt enkel uppgift (Edenheim, 2005).

## Analys

### Utredningens bakgrund

För att underlätta för dem som inte har så mycket kunskap om ämnet sedan tidigare börjar jag analysdelen med att försöka sätta in utredningen i dess juridiska och medicinska sammanhang och försöka ge en kortfattad bild av vad utredningen syftar till. Inledningsvis kommer jag nöja mig med att försöka återge hur utredningen förklarar sin bakgrund.

Utredningen, ”Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag”, författades på uppdrag av regeringen för att undersöka hur den gamla lagen från 1972, ”Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall”, tillämpas och om lagens olika krav ska finnas kvar och om några nya krav ska införas. ”Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall” berör *”personer som på grund av att de är transsexuella eller intersexuella vill få en annan könstillhörighet fastställd för sig än den som framgår av folkbokföringen”* (SOU 2007:16, s.11). Enligt utredningen har antalet personer som ansökt om ändring av könstillhörighet ökat väsentligt de senaste åren, och var år 2006 ungefär 60 personer. Man menar vidare att *”en transsexuell person har en permanent upplevelse av att hans eller hennes kropp inte motsvarar det kön som han eller hon upplever sig tillhöra”* (SOU 2007:16, s. 11).

Vården av transsexuella är i stort centraliserad och sker framförallt hos de utredningsteam som finns på några orter i Sverige. För att få diagnosen transsexuell behöver man genomgå en minst ett års lång utredning, under vilken man genomgår ett flertal tester och observationer av olika experter i form av läkare, psykiatriker, psykologer och kuratorer. Efter att diagnosen fastställts ska man leva i ett ”Real Life Experience” under minst ett år, i vilken man lever *”fullt ut som medlem av det motsatta könet”*. I samband med detta påbörjar patienten ofta sin hormonbehandling samt genomgår annan behandling, till exempel borttagande av bröstet, (mastektomi), talträning eller hårborttagning. Utredningen menar att de flesta transsexuella även brukar vilja genomgå en borttagning av könskörtlarna vilket innebär att personen blir steril. Många vill även genomgå en könskorrigering operation som ämnar göra deras yttre könsorgan så lika *”den önskade könstillhörighetens”* som möjligt (SOU 2007:16).

Utredningen menar vidare att transsexuella kan indelas i olika grupper som dels handlar om deras biologiska kön, dels beroende av när i livet som *”transsexualismen framträtt”*. Man pratar om man-till-kvinna transsexuella och kvinna-till-man transsexuella beroende på personens biologiska kön. Vidare pratar man i vården av transsexuella om personen som

antingen primärt transsexuell eller sekundärt transsexuell, vilket alltså handlar om hur länge man ”*haft känslor av en annan könsidentitet*”. Beslutet om ändring av könstillhörighet fattas sedan av Socialstyrelsens ”Rättsliga råd” (SOU 2007:16).

### ***Föreslagna lagändringar***

I utredningen pratar man om att personerna som denna berör redan är en utsatt grupp och att utredningens förslag följer ambitionerna att underlätta för denna grupp, då 1972 års lag anses vara föråldrad. Man förslår alltså att 1972 års lag upphävs och ersätts med denna nya lag.

Exempel på (de mest uppmärksammade) föreslagna lagändringar i utredningen är att man ersätter kravet att personen ska ha upplevt känslor av en annan könstillhörighet ”*sedan ungdomen*” med uttrycket ”*sedan avsevärd tid*”. Man menar vidare att ett krav för ändrad könstillhörighet ska vara att den sökande fått sina könskörtlar avlägsnade, medan tidigare krav på att den sökande ska vara ”*steriliserad eller på annat sätt sakna fortplantningsförmåga*” enligt förslaget ska tas bort, samt att transsexuella liksom andra ska kunna få spara sina könsceller i nedfryst skick och använda dem senare. Det nuvarande kravet på att den sökande ska vara ogift ”*tas i princip bort*”, istället omvandlas ett äktenskap till registrerat partnerskap och tvärtom. Omvandling sker i samband med registreringen av ändringen av kön i folkbokföringen, men kräver dock partners godkännande innan ändringen av kön går igenom. Om godkännandet inte ges måste partnerskapet/äktenskapet upplösas innan ändringen av könstillhörighet kan fastställas (SOU 2007:16). Detta förslag var dock baserat på dåvarande rådande lagstiftning på familjerättsområdet och man poängterar att om en könsneutral äktenskapslagstiftning går igenom bortfaller frågan om omvandling, och frågan om samtycke från make/partner borde övervägas på nytt. Detta blir förmodligen aktuellt då en könsneutral äktenskapslagstiftning går igenom från och med 1 maj 2009.

Lagen föreslogs träda i kraft i juli 2008, men idag är det fortfarande lagen från 1972 som gäller.



## Diagnos – patologisering och/eller möjlighet

I utredningen gör man på ett tidigt stadium ett försök att definiera transsexualism, vilket till stor del vilar på en förklaring av hur man diagnostiserar och klassificerar transsexualism.

”I den senaste versionen av det vanliga diagnossystemet för psykiatriska sjukdomar, DMS-IV-TR, har diagnosen *transsexualism*.../ ersatts av *störd könsidentitet* (Gender Identity Disorder, GID). Ett annat uttryck för transsexualism är *könsdysforiskt syndrom*, vilket innefattar såväl transsexualism som andra typer av *störd könsidentitet* och ofta används som synonym till *störd könstillhörighet*” (SOU 2007:16, s. 46).

Eftersom utredningen lägger så stor vikt vid diagnos är det intressant att resonera kring vad diagnosen har för inverkan på dem som faktiskt berörs direkt av den och hur man teoretiskt kan förstå fenomenet.

Butler menar att diagnosen förvisso självklart förtjänar kritik då den patologiserar, stigmatiserar och får människor att internalisera en bild av sig själva som mentalt störda och ”onormala”. Samtidigt frågar hon sig om det verkligen finns något realistiskt alternativ till diagnosen för dem som inte har råd att spendera tiotusentals kronor på att göra samma ingrepp utomlands? Diagnosen fyller en praktisk finansiell funktion, den hjälper människor att få tillgång till medicinska och tekniska medel för att göra övergången, samtidigt som den för många är en nödvändig bekräftelse på ett tillstånd.

För att på något vis peka på det absurda i situationen jämför hon diagnosen transsexualism och ingrepp som denna diagnos legitimerar, till exempel rekonstruktiv kirurgi eller hormonbehandling, med liknande ingrepp som bröstreducering eller plastikkirurgi i en annan kontext. De senare ingreppen kan dock genomföras utan att patienten behöver svara på ett hundratal personliga frågor om sitt sexliv, vilka leksaker den lekte med som barn och så vidare. Vad är egentligen skillnaden på bröstreducering hos en ”vanlig” kvinna och en mastektomi?

Finns det då någon lösning på konflikten/dilemmat? Hur ska man förhålla sig till diagnosens vara eller icke vara? Butler föreslår en *strategisk hållning* där hon menar att man kan se diagnosen som ett instrument för att uppnå sina mål men avvisa dess sanningsanspråk. I nästa andetag frågar hon sig dock om detta är en faktisk möjlighet då diagnosen alltid innebär att man på ett eller annat sätt måste underordna sig densamma. Vilket betyder att sannolikheten är stor att man trots att man vill förhålla sig strategisk ändå internaliserar diagnosens och diskursens språk (Butler, 2006). Möjligtvis hade Foucault förespråkat ett

motstånd *inom* diskursen. Som ett exempel på detta tar han homosexuellas tal om sig själva som bögar och flator, som använder diskurserna på ett strategiskt sätt, vilket kan vara ett verktyg att förändra maktrelationerna (Nilsson, 2008).

Oavsett om man argumenterar för användandet av diagnos eller inte menar Butler att det är en fråga om *autonomi*, och att denna autonomi är paradoxal. På samma gång som det är en personlig frihet/den egna kroppens autonomi man strävar mot då man genomgår en könsutredning så måste man för att uppnå denna frihet underkasta sig och internalisera diagnosens reglerande makt och diskursiva tal om sig själv som ett offer: någon med ”störd” könsuppfattning och så vidare. För att bli fri måste du acceptera och befästa bilden av dig själv som ett offer, som någon som är beroende av psykiatrins och medicinens professionella hjälp, oberoende av om du köper denna bild av sakernas tillstånd eller inte. Autonomi är därmed något väldigt komplext och paradoxalt. I stort argumenterar Butler för en ”ny legitimerande vokabulär inom psykiatrin och lagen som förespråkar och underlättar en genuskomplexitet” (Butler, 2006).

### ***Erkännande och mänsklighet***

Något som är högst aktuellt i fråga om diagnostisering av vissa människor är begreppen ”erkännande” och ”mänsklighet”. Butler menar att begär alltid är ett begär efter erkännande, samtidigt som hon påpekar att de normer som erkänner vissa som mänskliga och tilldelar dem värde, är samma normer som frånskriver andra värde och ”mänsklighet”. Normerna bidrar även till att skapa en skiljelinje mellan det ”mänskliga” och ”det mindre-än-mänskliga”. Hon menar att mänsklighet hör ihop med kategorier så som etnicitet, ”ras”, kön och sexualitet. Vissa människor menar hon erkänns som mindre-än-mänskliga medan vissa inte ens erkänns som människor överhuvudtaget, vilket resulterar i olika former av *olevbara liv*. Butler menar vidare att det framförallt är en fråga om makt att vissa kvalificerar sig till att räknas som ”det erkännbart mänskliga”, samtidigt som vissa inte gör det. Hon menar vidare att det samtidigt finns fördelar med att hamna utanför det mänskliga, att vara till viss del obegriplig, om det är så att de normer som erkänner en är avskyvärda (Butler, 2006). Framförallt argumenterar hon för en gemensam kamp mellan de som ännu inte räknas som mänskliga, en kamp inte för den egna personen men för ”att bli uppfattade som personer”. Detta blir ett sätt att kämpa för en social förändring av själva betydelsen av vad det innebär att vara en person, vad som räknas som mänskligt och i förlängningen ett utformande av en ny formulering av det mänskliga, där vi alla får plats (Butler, 2006).

För att återknyta till diagnosen menar jag att samtidigt som man kan tolka den som ett erkännande av ett tillstånd, av ett subjekt, kan dessa erkännandets normer som diagnosen vilar på samtidigt förtrycka dig. Du blir mänsklig och begriplig men bara om du följer vissa premisser. Kan man hävda att det är de transsexuellas skyldighet att gemensamt kämpa för att, om inte avskaffa, så i alla fall *utvidga* villkoren som diagnosen vilar på, att utvidga vad som räknas som mänskligt?

### ***Bekännelsen och sanningen om könet***

Foucault föreslår i den första delen av hans verk "*Sexualitetens historia*", "*Viljan att veta*" (2002), att man historiskt skulle kunna urskilja två olika sätt att uppnå *sanningen om könet*. För det första menar han att många samhällen, däribland Indien, Japan, Rom, de arabiska-muslimska länderna, har skapat en *ars erotica* vilket går ut på att man i själva "kärlekskonsten" och njutningen som utvinns därav kan "extrahera sanningen". Njutningen verkar inte handla om något nyttighetskriterium utan bara om njutningen själv. Å andra sidan talar Foucault om att det i vårt västerländska samhälle finns en *scientia sexualis*; vi har under århundraden varit sysselsatta med att komma fram till och skapa procedurer för att förstå *sanningen om könet*. Han menar att dessa procedurer är kopplade till makt- vetande och att en av de viktigaste ritualerna för att uppnå sanningen är *bekännelsen*. Innan jag går djupare in på detta vill jag gärna tillägga att jag inte känner mig helt bekväm med Foucaults tal om länderna som skapat "ars erotica", vilket jag nästan upplever som exotiserande.

Vidare menar han att vi i väst sedan medeltiden och bikten både i religiösa och juridiska sammanhang använt bekännelsen som ett sätt att uppnå sanning och rättvisa. Sedan dess har det dock skett en spridning av denna bekännelse till läkarvetenskapen, pedagogiken, familjrelationerna och kärleksförhållanden. Psykoanalysen såväl som medias bekännelsereportage vittnar om detta;

man bekänner sina brott, man bekänner sina synder, man bekänner sina tankar och önskningar, man bekänner sitt förflutna och sina drömmar, man bekänner sin barndom; man bekänner sina sjukdomar och sina olyckor... Man bekänner – eller man tvingas bekänna (Foucault, 2002, s.76).

Det verkar handla om att bekänna sanningen om sig själv, att gräva fram den ur sitt "innersta", plocka fram ur sitt undermedvetna det man nästan inte visste att man tänkte. Foucault påpekar även att man inte bör se sanningen som fri utan snarare som en produkt av *ett nät av maktförhållanden*. Han menar att detta tvång att bekänna har gjorts för att kuva

människor samtidigt som det har maskerats i talet om att *vara fri att säga sanningen*. Han poängterar även att denna bikt, eller bekännelse, alltid sker i ett maktförhållande, mellan den som bekänner och, om än bara i fantasin närvarande, lyssnaren/åskådaren. Åskådaren som är där för att straffa, fria, bedöma, värdera eller förlåta. Centralt för bekännelsen står sanningen om könet och sexualiteten (Foucault, 2002).

Jag finner Foucaults tal om bekännelsen intressant att koppla samman med diagnostiseringsprocessen och fastställandet av könstillhörighet i moderna könsutredningar. Det handlar i stort om att patienten inför läkare, psykiatriker och kuratorer ska berätta sanningen om sig själv, men inte vilken sanning som helst, utan en sanning som passar diagnosens diskurs. En sanning som stämmer överens med tanken om en normal och onormal könsidentitet, en autentisk önskan om att bli rätt. I linje med Foucault menar jag att makten har ett behov av att veta, ett begär att få veta, och veta allt, i gengäld kan patienten få hjälp. Det är maktens version av sanningen som ska ”plockas fram” ur ens inre, utifrån en tanke om att det finns ett inre, en essentiell könsidentitet, som går att undersöka och bikta. Som jag påpekar flera gången i uppsatsen är det inte gratis eller utan anpassning denna hjälp åtnjuts. Butler menar ju som sagt att du på olika vis måste köpa och i viss mån internalisera diagnosens diskursiva tal om dig, och sanningen om dig. Ett konkret exempel kan vara att du i dina utredningssamtal bör ge uttryck för en essentialistisk syn på kön, vilket du gärna får ”krydda” med historier om hur du (om du är FTM) lekte med bilar när du var liten, och vägrade ha på dig klänning.

### **Kastrering och tanken om ett ”objektivt kön”**

För att genomgå en ”ändring av könstillhörighet” ställer utredningen upp diverse villkor. Man föreslår att det nuvarande steriliseringstvånget ska bytas ut mot villkoret att personen ska genomgå en operation där man avlägsnar könskörtlarna (kastrering). Utan att säga för mycket så är detta inte ett riskfritt ingrepp, som inte kan utföras på personer som inte har en god fysisk hälsa. Man anger medicinska skäl men lutar sig framförallt mot argumentet att det anses naturligt och att det är viktigt att förhindra ”förvirring i släktskapsförhållandena” (SOU 2007:16). Samtidigt som man frågar sig huruvida detta villkor är etiskt försvarbart legitimeras detta med att de flesta ändå brukar vilja genomgå denna operation, vilket man menar hör ihop med hur en man respektive en kvinna definieras och vad som ”hör till” respektive kön. Man väljer att utgå från en definition av det ”biologiska könet”;

Rent objektivt kan därvid sägas att en man är en individ som normalt sett har ett visst utseende på sina yttre könsorgan, har en viss uppsättning kromosomer och en viss uppsättning könskörtlar. På motsvarande sätt kan en kvinna definieras”. En annan definition hör samman med möjligheterna att bli far respektive mor till ett barn (SOU 2007:16, s. 15).

Vidare uttalar man sig på följande sätt ifråga om det otroliga i att en biologisk kvinna som genomgått ett könsbyte skulle vilja föda barn;

Det framstår som troligt att en biologisk kvinna, som fått sin könstillhörighet ändrad till att vara man, skulle betrakta det som onaturligt att genomgå en graviditet och föda ett barn, eftersom det är något som är så intimt förknippat med att vara kvinna. Likväl framstår det som uteslutet att en sådan situation skulle tillåtas få uppstå (SOU 2007:16, s. 115).

I de två ovanstående kommentarerna går att utläsa åtskilligt om utredningens syn på kön. Centralt är att man menar att det går att skilja på ett socialt och ett biologiskt kön, då man genom att definiera det biologiska indirekt gör denna uppdelning. Detta kan, och bör, ifrågasättas, framförallt vad denna uppdelning leder oss fram till. Butler menar att en uppdelning i ett biologiskt kön och ett socialt kön, genus, implicerar att det skulle finnas något som endast är biologiskt, som finns ”före” det sociala, innan orden och begreppen. Utredningen följer en klassisk västerländsk uppdelning mellan kropp och själ (Edenheim, 2005, Laqueur, 1990). Tilläggas bör att utredningen inte lägger någon större vikt vid de fall som faktiskt finns där ”nyblivna” män fött barn och hur deras motiv och upplevelser ser ut.

### ***Kastrering som genusreglering***

Edenheim (2005) menar att man (läkare, psykiatriker m.fl.) genom att göra en uppdelning mellan biologiskt och socialt kön lugnt kan ta emot den transsexuella utan att denna för den delen utgör ett hot mot den rådande ordningen. Snarare menar Edenheim att man kan se både transsexualism som begrepp och personens önskan och begär om att tillhöra det motsatta könet, som en förutsättning och bevis för den västerländska könsdefinitionen vars tes går ut på att själen/psyket/medvetandet är särskilt från kroppen. Inte heller den binära könsuppfattning som grundar sig att det finns två motsatta och av varandra beroende kön hotas egentligen, då transsexualism inte överhuvudtaget behöver ifrågasätta själva uppdelningen mellan två kön utan snarare handlar om att man helt enkelt är ”född i fel kön”.

Samtidigt frågar sig Butler ”vilka avsteg från normen är annat än en ursäkt eller en logisk grund för normernas fortsatta auktoritet? Vilka avsteg stör den regulativa processen?”

(Butler, 2006). Jag ska längre fram återkomma till frågan huruvida man kan se transsexualism som ett sådant avsteg.

För att återknyta till den ursprungliga frågan om kastration som villkor för ändring av konstllhörighet vill jag fortsätta att läsa utredningens (som jag tolkar det) vilja att reglera och oförmåga att se varför någon skulle opponera sig mot detta ingrepp med hjälp av Butler.

Hon menar att samtidigt som den transsexuella kroppen riskerar att uppmuntra och förstärka ”den logiska grunden för läkares och psykiatrikers regulativa iver” kan den även fungera som ett förkroppsligande ifrågasättande av normen, som i sig och som sådan utövande en förändringspotential. Hon menar även att transpersoners existens betyder ett inflytande i frågan om vem som räknas som människa och vilka normer som inverkar på vad som räknas som ”verklig” mänsklighet (Butler, 2006).

Om jag utgår från tolkningen att den transsexuella i sig utgör en förändringspotential av normen, och om vi förutsätter att det är normer kring sexualitet och kön som åsyftas, kan vi även förutsätta att det kommer att finnas de som vill stoppa denna förändring/utmaning. Kan man läsa det på samma gång naturaliserande och reglerande talet om kastrering som ett sätt att återställa den hotade (heteronormativa och könsbinära) ordningen? För vilket kaos lurar om till exempel en biologisk kvinna, före detta FTM-transsexuell, föder ett barn som man?

Butler pratar även om att genusreglering och det våld som sexuella minoriteter och trans- och intersexuella personer utsätts för är en del av samma kontinuum av genusrelaterat våld. Jag tolkar det som att hon menar att till exempel kastrering av transsexuella befinner sig, om än på olika platser, inom samma ram som till exempel hatbrott med dödlig utgång mot homosexuella. Jag tolkar det som att man kan se dessa ingrepp på den transsexuella kroppen som ett slags gränssättande utövat av den heterosexuella matrisens (förmodligen omedvetna) gränsväktare, precis som våld mot homosexuella som sker på gatan en fredagskväll. Skillnaderna är självklart stora och det kan verka makabert att jämföra, men utgången kan på många vis likställas. Det är ett sätt att upprätthålla ordningen, ett sätt att hålla de avvikande på ett tryggt avstånd, och därmed ett sätt att trygga sig själv. Samtidigt är våldet som utförs av läkare och psykiatriker däremot ett av samhället legitimerat våld, vilket får det att framstå som ännu värre.

Vidare är det intressant att fundera över hur man kan läsa och tolka det faktum att utredningen menar att man som biologisk kvinna som ändrat kön till man skulle finna det ”*onaturligt*” att genomgå en graviditet och föda barn. Vad grundar sig detta till synes självklara och naturaliserande uttalandet på, och framförallt, vilka konsekvenser får det? Jag tänker att detta enkla uttalande sätter djupa spår i läsaren, att det inte endast är ord utan även

ett görande – precis som alla språkliga praktiker, så även i en lagrelaterad kontext. Och vad uttalandet gör är att normalisera och naturalisera oviljan mot och onaturligheten i att denna ”nyblivna” man skulle föda ett barn. Reglering är till syvende och sist en fråga om makt, regleringens makt, som bestämmer vad vi är och vad vi kan bli (Butler, 2006).

Man bör alltså inte tillskriva denna till synes konstruktionistiska syn på kön, där man skiljer på socialt och biologiskt kön, någon större subversiv kraft, inte heller är den en garanti för en kritisk syn på kön, vilket utredningen är ett lysande exempel på.

### **Oskyldiga offer eller hot mot matrisen?**

För att resonera kring frågan huruvida man kan betrakta transsexualism som något hotfullt och utmanande i relation till den heterosexuella matrisen bör man ha mina tidigare förklaringar kring abjektion i åtanke. Det intressanta för mig är framförallt om man kan se den transsexuella kroppen som ett objekt och därmed som ett hot mot det heterosexuella subjektet utifrån utredningens tal om denna.

Edenheim (2005) menar att man i den utredning från 1968 angående inter- och transsexualism, som hon valt att undersöka, talar om transsexuella som ”*oskyldiga offer*”, personer som inget hellre vill än att få sin könstillhörighet korrigerad så att den stämmer, så att de kan bli ”normala”. Detta ställer hon emot talet om andra ”avvikande” sexualiteter som homosexuella och transvestiter som hela tiden måste avskiljas från den transsexuella, då homosexuella och transvestiter anses vara något hotfullt och i viss mån smutsigt, till skillnad från den ofarliga och olyckliga transsexuella.

Om den statliga utredningen utgår från en könsdefinition som endast vilar på anatomi och kromosomer skulle transsexualism precis som intersexualism kunna upplevas som hotfullt. Men då utredningen vilar på en uppdelning mellan kroppsligt och själsligt kön, menar Edenheim att transsexualism kanske är den ultimata bekräftelsen på en heteronormativ logik. Den förutsätter och reproducerar en uppdelning av kropp och själ då den transsexuella upplever sig ha det motsatta könets själ. Möjligen leder till och med detta till ett trygghet av kopplingen mellan kön, könsupplevelse och begär. Hon menar således att abjektion inte är en nödvändig process när det gäller transsexualism då detta är en ”*självreproducerande, heteronormativt säker (och nödvändig) kategori i och med att den genom sitt eget begär [efter att vara normal, att kropp och själ ska överensstämma, min anm.] redan har uteslutit det objektet* (Edenheim, 2005).

I utredningen från 2007 är man väldigt försiktig med att uttala sig värderande överhuvudtaget, frågan är om det går att skönja en någorlunda liknande bild av transsexuella i utredningen från 1968. Då man i ovanliga fall uttalar sig på ett sätt som jag kan tolka som värderande gör man det i termer av *empati* med de transsexuella och deras livssituation. Man menar att utredningens syfte bland annat går ut på att underlätta för en grupp som redan har det svårt som det är, och som blivit negativt ”särbehandlad” av tidigare lagstiftning, som man anser vara förlegad i jämförelse med lagstiftning rörande till exempel homosexuella. Dessutom redovisar utredningen siffror som visar uppgifter på att hela 20% av personer som utredningen räknar som transsexuella försökt ta sitt liv/tagit sitt liv (SOU 2007:16). Sammanfattningsvis är det alltså en ganska dystert bild som framträder, där transsexuella precis som i tidigare utredningar framstår som olyckliga offer som kräver lagens hjälp.

Samtidigt som Edenheim (2005) alltså menar att man kan se transsexualism som en säker eller trygg kategori pratar hon om att det fyller en funktion att kategorisera och inordna de tidigare odefinierbara i lagar och förordningar, precis som man gör med transexuella.

Butler (2006) menar däremot, som jag påpekat tidigare, att man kan se transsexualism som något *störande*, något som hotar att ifrågasätta den heterosexuella matrisen och dess sanningsanspråk när det gäller kön och sexualitet. Antydningar att frågan om transsexualism inte är helt bekymmersfri, och därmed bör kontrolleras, kan spåras i utredningens ivriga upprepande av, och nästan totala avsaknad av problematiserande när det gäller diagnoser, kategoriseringar och förespråkande av allvarliga ingrepp på den transsexuella kroppen (kastring). Jag menar att diagnoser och kategoriseringar hjälper den heterosexuella matrisen att återställa ordningen som krångliga fenomen och osäkra könsidentiteter skapar.

Det är även intressant att fundera över varför utredningen relativt obekymrat nämner att 20% av de transsexuella har/har försökt ta sitt liv. Med obekymrat menar jag att utredningen nämner detta, förvisso för att understryka att det är en ”redan utsatt” grupp vi har att göra med, men utan att problematisera eller fördjupa sig i bakgrunden till denna ”utsatthet” eller vilja att ta sitt liv, i någon högre grad. Kan den uppenbara utsattheten och psykiska ohälsan ha något att göra med det omgivande samhället, och samhällets misstänksamhet? Kan det ha något att göra med bristen på erkännande eller att detta erkännande endast kan uppnås då du inordnar dig i diagnosens diskursiva tal om dig som något sjukt, misslyckat och onormalt? Kan det handla om den heterosexuella matrisen, dennas förgivettagna tvåkönsmodell och inbyggda uteslutningsmekanismer? Matrisens gränsvakter som utgörs av såväl hot,



våldshandlingar, diskriminering eller ständiga frågor/blickar från människor som inte förstår vad du ska föreställa: kvinna eller man?

Vad får det då för konsekvenser huruvida man i utredningstexten kan skönja åsikter om transsexuella som suspekta hot mot normen eller som oskyldiga offer? Edenheim skulle förmodligen svara att det krävs att utredningen bedömer dig som oskyldig och öppen för hjälpen psykiatriker och läkare har att erbjuda för att du ska bedömas som värd någon hjälp. Edenheim går så långt att hon menar att det krävs ett självhat, ett hat mot den egna kroppen, en önskan att förändra denna räcker inte. Att 20% försöker ta sitt liv verkar därmed kunna tolkas som en legitimering av att de transsexuella verkligen är transsexuella, verkligen hatar sig själva och därmed är behöriga diagnosen och den medicinska och juridiska hjälpen.

### ***Historisk ontologi***

Edenheim menar vidare att utredningen från 1968 *trots* dess uppenbarliga heteronormativa utgångspunkt och binära könsmodell inte verkar ha några större problem eller nervositet inför transsexualism, som uppenbarligen förutsätter en konstruktionistisk syn på kön. Utredningen går så långt att legitimera transsexualism som diagnos genom att ge denna en *historisk ontologi*. Man säger i utredningen från 1968 att ”*önskan om att uppträda i det motsatta könets klädedräkt har varit bekant sedan antiken. Tillståndet beskrevs i den medicinska litteraturen redan i början av 1800-talet*” (Edenheim, 2005, s.121).

Transsexualism får alltså en historisk legitimitet som hon menar att homosexualitet inte får förrän senare och intersexualism inte alls. Detta trots att man kan invända att både transsexualism och intersexualism är diagnoser som är klart avhängiga modern teknologi från mitten av 1900-talet. Edenheim kopplar detta till det faktum att intersexualism är en mer störande kategori, något abjekt, och att det därmed vore kontraproduktivt att ge intersexuella en plats i historien, om än marginaliserad. Detta är däremot inte nödvändigt då transsexuella lugnt kan få en plats i historien då de inte är en hotfull kategori utan snarare kan tolkas som, vilket jag nämnde tidigare, en bekräftelse på ”*tvåkösmodellens ultimata bekräftelse*” (Edenheim, 2005).

Även i utredningen från 2007 görs en historisk tillbakablick där man ger exempel på transsexualismen som historiskt fenomen:

företeelsen transsexualism är känd sedan långt dessförinnan. I den grekiska mytologin figurerar en siare vid namn Teiresias. Enligt en version av myten såg han två ormar para sig och när han slog dem med sin käpp blev han förvandlad till kvinna (SOU 2007:16, s. 48).

Inte heller i den nyare utredningen läggs någon större vikt vid att lokalisera intersexualism som historiskt fenomen, vilket talar för att Edenheims analys har giltighet även i fråga om den.

### ***Erotisering av objektet***

Edenheim refererar till Kristeva som menar att abjektion är en process som inte endast leder till melankoli utan som även går att hantera/kontrollera genom *erotisering* av det abjekta. Det odefinierbara och förkastade kan alltså hanteras genom att det görs till ett objekt, ett försök att objektifiera det som hotar kroppens och subjektets gränser. Kristeva tar kvinnokroppen som exempel, vilken hon menar är föremål för både kvinnors och mäns abjektion men som framförallt erotiseras av män (om man förutsätter ett heterosexuellt förhållande, vilket hon gör). Edenheim refererar till Karin Widerberg som gör en koppling mellan abjektion och ”smutsiga” fenomen som porr och prostitution och menar vidare att man kan se bevis för detta i den manliga heterosexuella pornografin, där kvinnor ofta erotiseras som abjekta, för att inte tala om lesbiska kvinnor. Edenheim tar även de två kulturvetarna Jenevsky och Millers forskning där de för fram tesen att pornografi med lesbiska i huvudrollen verkar handla om att männen som betraktar äntligen får kontroll över det okontrollerbara, framförallt genom själva mediet, iscensatta bilder, som skapar en möjlighet för manlig kontrollerande uppsikt (Edenheim, 2005).

Jag tycker mig se tecken på att även människor med avvikande kön erotiseras och objektifieras till exempel i porrfilmer där så kallade *she-males* figurerar. Även äldre kvinnor, människor med på olika sätt avvikande kroppar, låt säga dvärgar, väldigt feta kvinnor och så vidare är ganska vanligt förekommande i porr, vilket jag menar kanske kan analyseras på samma sätt?

### **Autencitet/ Äkthet**

Något som slog mig ganska direkt i min läsning av utredningen är frågan om autencitet och äkthet, och hur man kan analysera detta i förhållande till makt.

Vad riskerar man som transsexuell, eller som nybliven juridisk och medicinsk man, om man inte går med på kraven, som inte bara innebär att du ska avlägsna dina könskörtlar, utan även vilja göra detta, be om detta för att du annars skulle känna dig ”onaturlig”? Jag tänker att du riskerar att bli kallad ”fake”, en kopia som helt enkelt inte vill ”löpa linan ut”, eller inte hör hemma i diagnosen transsexuell.

Butler menar, och tar till viss del hjälp av Foucault, att frågan om vem som räknas som verklig eller äkta hör ihop med makt och kunskap; ”Att ha eller bära ”äkthet” och ”verklighet” är ett enormt genomslagskraftigt privilegium i den sociala världen, ett sätt som makt döljs som ontologi” (Butler, 2006, sid. 45).

### ***Primär kontra sekundär transsexualitet***

Ett sätt att undersöka vad ”äkthet” har för relevans i definitionen av transsexualism är att titta på utredningens uppdelning mellan två former av transsexualism: *primär och sekundär*, där de olika formerna definieras på följande sätt:

personer som haft känslor av en annan könstillhörighet än det biologiska könet sedan barndomen och som haft sådana känslor under hela sin uppväxt (SOU 2007:16, s. 227).

sekundärt transsexuella har däremot ofta debuterat som transvestiter, varefter önskan att uppträda i det andra könets kläder har övergått till en känsla av att i själva verket tillhöra detta andra kön (SOU 2007:16, s. 227).

Utredningen tillkännager även att man historiskt kallat primär transsexualism *genuin* eller *äkta* transsexualism, vilket framförallt verkar höra ihop med faktumet att känslan av en annan könstillhörighet än det biologiska könet sträcker sig längre tillbaka än de sekundärt transsexuella.

Man bör alltså kunna slå fast att ett villkor för att räknas som ”äkta” är att ha upplevt denna känsla över lång tid, helst från barndomen. Jag tänker dock att definitionen innehåller en del snårigheter. Bland annat bör känslan av att tillhöra eller inte tillhöra ett visst kön höra ihop med ens definition och tankar om kön. Man bör dela utredningens syn på kön som något stabilt och essentiellt för att upplevas som äkta. Butler menar i linje med detta att de som å andra sidan har en konstruktionistisk syn på kön, att kön är något föränderligt, kommer få större svårigheter i könsutredningar (Butler, 2006). Kanske är detta ett exempel på vad Butler menar när hon pratar om att producerandet av äkthet/naturlighet är ett sätt att dölja makt. Genom att klassificera något som äkta, och motsatsen som oäkta, utövar man makt genom att naturalisera genom språket. Genom talet om det naturliga och äkta reproducerar utredningen en diskurs i vilken vissa personer kommer att passera och därmed få diagnosen transsexuell, medan andra hamnar utanför. Samtidigt visar statistik att det är ett försvinnande litet antal personer som genomgår en könsutredning och får diagnosen transsexuell som sedan inte tillåts genomgå ett könsbyte. Däremot tyder mycket på att de transsexuella som på olika vis

inte delar utredningens syn på kön kommer att försöka anpassa sig till den accepterade synen (Butler, 2006).

När vi underordnar oss normerna för att kunna få berättigande som vi behöver, och den status som vi vill ha, blir vi då stoppade i tiden, görs vi mer regelbundna och enhetliga än vad vi nödvändigtvis vill vara?" (Butler, 2006, s. 94).

Samtidigt menar Butler att detta att bli kallad fake, eller en kopia, är något som går utöver att bli förtryckt. För att bli förtryckt måste du bli erkänd, det förutsätter att du existera som ett subjekt som går att förtrycka av den andra. Men är du en kopia, något odefinierbart, omänskligt, är du ännu något annat (Butler, 2006).

Det är inte svårt att ha förståelse för att transsexuella som inte delar utredningens essentialistiska tal om kön "lär sig" att manipulera och ljuga, eller i alla fall korrigera sina utsagor om känslan av att vara fel. Till exempel att personen lär sig lägga större vikt vid de leksaker man lekt med som liten än att man faktiskt på senare år upplevt att det finns alternativa livsstilar och att man därmed upptäckt nya vägar att leva på och uttrycka sin identitet. Jag menar dock att det trots de uppenbara fördelarna med detta anpassade tal finns stora nackdelar, vilka handlar om att man i stort bidrar till att upprätthålla diagnoserna som de ser ut, man bidrar helt enkelt till diagnosens autenticitet. Kortsiktigt får man sin diagnos men långsiktigt bidrar man ju till att fler måste genomgå samma procedur av lögn och manipulation. Borde inte medicinen, psykiatriker och läkare, finnas till för den transsexuella snarare än tvärtom?

### **Slutprodukten – föreslagna lagändringar**

För att återknyta till mina frågeställningar vill jag ägna detta kapitel åt att undersöka hur utredningens "slutprodukt" ser ut, alltså de föreslagna lagändringarna, samt hur dessa är beroende av de bilder/föreställningar om kön och sexualitet, samt definition av transsexualism som finns i utredningen.

Utan tvekan finns det frågor som utredningen lägger större vikt vid än andra. Dessa frågor hittar man framförallt i de föreslagna lagändringarna som jag nämnde tidigt i uppsatsen. Här handlar det till exempel om hur länge man har upplevt känslor av annan könstillhörighet, vilket man föreslår ska vara "*sedan avsevärd tid*" istället för som nu "*sedan ungdomen*". En annan fråga som sysselsatt både utredningen och kritiker av denna är frågan

om huruvida man ska vara steriliserad eller inte för att genomgå ett könsbyte. Utredningen slår fast att steriliseringskravet ska ersättas med ett krav på borttagande av könskörtlarna, vilket samtidigt medför att transsexuella ska kunna frysa ner sina könsceller för att använda senare. Vidare tar man bort det nuvarande kravet på att den transsexuella ska vara ogift. Istället omvandlas ett partnerskap till äktenskap, och tvärtom, men denna omvandling kräver ett godkännande från den sökandes partner. Om inte detta godkännande finns måste partnerskapet/äktenskapet upplösas innan ändringen av könstillhörighet kan fastställas (SOU 2007:16).

Med risk för att bli tjugig; varför är dessa frågor viktiga för utredningen och vilken syn på kön och sexualitet, samt definition av transsexualism ligger till grund för dessa frågor och föreslagna lagändringar?

Den första föreslagna lagändringen handlar alltså om hur lång tid man egentligen ska ha känt denna ”*känsla av annan könstillhörighet*”. Då utredningen ju redan klargjort att den ämnar hjälpa en ”*redan utsatt grupp*” föreslår den en något ”mjukare”/mer relativ version av den tidigare ”*sedan ungdomen*” vilket blir ”*sedan avsevärd tid*”. Utredningen menar samtidigt att det är viktigt att upplevelsen av en annan könstillhörighet måste vara bestående under en längre tid (SOU 2007:16). Man motiverar med största sannolikhet detta med att det är ett livsavgörande och -förändrande ingrepp som inte bör hastas igenom, samt en rädsla att personen *egentligen* inte är transsexuell utan hör hemma i en annan psykiatrisk diagnos.

Jag tänker mig att det går att utläsa en del om utredningens syn på kön utifrån vikten som läggs vid denna tidsaspekt och beständighet. Om vi utgår från att transsexualism inte är en alldeles oproblematisk kategori, att den hotar att göra något med vår syn på kön, i förlängningen synen på ”vårt eget” kön, krävs det då rimligtvis inte en del försiktighetsåtgärder? För att vi ska kunna erkänna någon vars könstillhörighet uppenbarligen är osäker för oss, krävs det att vi med alla medel säkerställer denna, inte som något osäkert eller varierande, utan som något som *egentligen* är stabilt och kontinuerligt, men som behöver justering, någon som helt enkelt *fötts i fel kön*. För att inte total förvirring och kaos ska bryta ut behöver vi sätta upp så pass rigida regler och lagar kring denna riskfyllda diagnos att vi svär oss fria från all eventuell osäkerhet. Man är följaktligen inte beredd att släppa på tidsaspekten som talar om kön som något varaktigt och kontinuerligt.

Ännu ett uppmärksammat förslag i utredningen är tanken att man ska ersätta steriliseringskravet med ett krav på ett borttagande av könskörtlarna för att få genomgå en

ändring av könstillhörighet. Även detta verkar vara ett sätt att undvika kaos och förvirring, såväl i lagstiftning och folkbokföring (hur skulle det se ut om en före detta biologisk kvinna som ändrat juridiskt kön till man föder ett barn?) som hos människor i den sökandes närhet. Detta pekar på att vissa inslag i diagnosen verkar finnas till för att underlätta för omgivningen snarare än för den transsexuella själv. Dessutom menar man att det i vilket fall vore otänkbart att personen ens skulle vilja behålla könskörtlarna och eventuellt kunna föda barn då detta är så starkt förknippat med motsatta könet. Det finns alltså ingen plats för något mellanting när det gäller kön, könet verkar snarare vara en kategori som grundas på institutioners tal och upprätthållande av könets motsatsförhållande och självklarhet. Man kan även se kravet på kastrering som ett straff för de som rör sig utanför normerna för kön och sexualitet, som ett våld mot den transsexuella kroppen (SOU 2007:16, Butler, 2005).

Slutligen funderar jag på hur man kan tolka att man förvisso inte längre enligt det nya förslaget behöver vara ogift, vilket i sig bör vara något positivt för dem som berörs av lagen, men att man samtidigt om man är gift behöver sin partners/make/makas medgivande. Indirekt blir ju effekten i värsta fall att det drar ut på tiden och man är beroende av sin partner för något som i allra högsta grad borde vara den enskildas angelägenhet. Kan man läsa detta som ett slags indirekt omyndigförklarande? Eller som att diagnosen ännu en gång snarare än att underlätta/skydda den transsexuella är fokuserad på att skydda omgivningen?

## Slutdiskussion

Min tanke har varit att undersöka hur man med en socialkonstruktionistisk teoretisk utgångspunkt kan förstå och tolka de bilder av kön, samt definitionen av transsexualism, som framträder i den statliga utredningen. Centralt för min uppsats är de teoretiska begrepp jag framförallt hämtat från Butler och Foucault. Jag har bland annat varit intresserad av att undersöka hur man kan förstå transsexualism i förhållande till den heterosexuella matrisen, som ett hot eller som en bekräftelse på matrisens självklarhet och autencitet.

De bilder av kön som framträder i utredningen handlar till stor del om en uppdelning mellan kropp och själ (Edenheim, 2005), vilket vid en första anblick gör det möjligt för transsexualism att existera som en ofarlig kategori. Den transsexuella behöver inte ses som ett ifrågasättande utan snarare en bekräftelse på denna uppdelning. Att vara ”född i fel kropp” innebär ju inte att vår grundläggande binära könsuppfattning ställs på ända, det innebär endast att det krävs korrigering för att rätta till ett ”naturens misstag”. Korrigering som psykiatri och medicinen inte verkar sena att ta sig an, då dessa institutioner snarast verkar ha en historisk relation till denna korrigering och reglering av de avvikande.

Samtidigt går det att i utredningen utläsa en viss nervositet kring diagnosen och tillståndet transsexualism, vilket jag anser att man hanterar genom regulativa praktiker och förordningar. Detta resulterar bland annat i att man för att bli tagen på allvar ska ha ”upplevt känslan av annan könstillhörighet” sedan en ”avsevärd tid”. Jag uppfattar det som att kön för att vara förståeligt hör ihop med kontinuitet och autencitet.

Vidare har jag i uppsatsen försökt förstå hur det kommer sig att man så ivrigt förespråkar (tvångs)kastring, vilket är ett allvarligt ingrepp, och funderat på om man kan läsa detta som ett sätt att hantera det ohanterliga i att en människa trots allt bråkar med de fasta könskategorierna. Kanske kan man läsa kastreringen som ett sätt att reglera det som riskerar att bli ohanterligt, eller ett sätt att straffa dessa objekt, de odefinierbara.

Tvångskastrering kan mycket väl tolkas som våld mot den transsexuella kroppen, våld som ingår i samma kontinuum som hatbrott mot homosexuella, men som (om lagen går igenom) är en legitim form av våld, vilket gör det hela mycket farligare.

Ännu ett sätt att hantera nervositeten kan vara att klassificera genom diagnoser. Diagnosens för- och nackdelar har varit en oundviklig fråga för uppsatsen; svaret har inte varit lika självklart. Å ena sidan riskerar diagnosen att patologisera och stänga in människor i snäva kategorier, å andra sidan är det ett nödvändigt ont för att få till stånd den hjälp man behöver. Samtidigt som du är beroende av diagnosen för att uppnå autonomi så måste du underkasta dig diagnosens diskursiva tal om dig som ett offer. Butler förespråkar en slags

strategisk hållning till diagnosen, vilket innebär att du bör använda den för att uppnå dina syften, men avvisa dess sanningsanspråk.

Hur man än väljer att argumentera för svaret på dessa frågor har det blivit tydligt att det inte är så enkelt som att transsexuella blir förtryckta av psykiatrin, medicinen eller diskurserna kring diagnoser. Snarare har en bild börjat växa fram där transsexuella är medskapare/medbrottslingar till att producera och reproducera diagnosens autencitet. Detta görs bland annat då man istället för att försöka utvidga synen på vad en transsexuell person är, eller synen på kön och sexualitet som något essentiellt, genom att "ljuga" eller åtminstone anpassa sina historier så att de passar utredningens syn. Kortsiktigt får du förvisso din diagnos, långsiktigt är det fråga om att aldrig komma ifrån en diskurs som förtrycker dig. Jag ser en självklar koppling mellan denna diskussion och Butlers tal om det "mänskliga", vad som räknas som mänskligt respektive mindre-än-mänskligt eller omänskligt. Hon frågar sig om man som avvikande eller obegriplig bör kämpa för att bli uppfattad som en person eller helt enkelt föra en kamp för att utvidga själva betydelsen av egenskapen person? Samtidigt menar hon att detta utanförskap kanske är att föredra framför en upplevelse av att bli erkänd och begriplig utifrån normer som förtrycker en. Att det endast är utifrån ett utanförskap och ett avsteg/avstånd från normerna som en kritik kan växa fram.

Det är inte bara utifrån ämnet transsexualism som frågorna uppsatsen ställer är intressanta. Jag menar att till exempel frågor om diagnosens vara eller icke vara, psykiatrins och medicinens sätt att klassificera och rangordna individer på en skala från normal till onormal eller lagens sätt att dela in i rätt och fel, är intressanta på många olika nivåer och kontinuerligt bör diskuteras inte minst utifrån en socionomkontext. Transsexualism som tillstånd eller diagnos ställer viktiga frågor om hur olika institutioner ser på kön, kropp och avvikelser; frågor om vad som räknas som mänskligt, som begripligt och möjligt att erkänna. Jag menar att frågor om avvikelse och mänsklighet är intressanta att diskutera för alla som arbetar med myndighetsutövning, behandlingsarbete eller omsorgsarbete. Kampen för att omarbete de normer som bestämmer hur kroppar upplevs bör vara relevant för alla som arbetar med människor, och i synnerhet människor med fysiska eller psykiska handikapp, icke-västerländska, icke-vita eller icke-heterosexuella; människor som utgör en avvikelse från normen. Eller som Butler uttrycker det; *"Den förkroppsligade relationen till normen utövar en förändringspotential"* (Butler, 2006, s. 47).



## Källor och litteratur

### Lagrelaterad text

SOU 2007:16 *Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag*

Lag 1972:119 *Om fastställande av könstillhörighet i vissa fall*

### Litteratur

Butler, Judith (2007): *Genustrubbel*, Uddevalla, Daidalos AB

Butler, Judith (2006): *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens*, Stockholm, Nordstedts akademiska förlag

Edenheim, Sara (2005): *Begärets lagar. Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*, Stockholm, Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerund (2004): *Metodpraktikan*, Stockholm, Nordstedts Juridik AB

Foucault, Michel (2006): *Övervakning och straff. Fängelsets födelse*, Halmstad, Arkiv förlag

Foucault, Michel (2004): *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*, Uddevalla, Daidalos AB

Nilsson, Roddy (2008): *Foucault – en introduktion*, Lund, Égalité

Rosenberg, Tiina (2005): *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*, Finland, Natur och Kultur

Salih, Sara (2002): *Judith Butler*, London, Routledge

Thomassen, Magdalene (2008): *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion till vetenskapsfilosofi*, Dalby, Gleerups

Whinter Jørgensen, Marianne; Phillips Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund, Studentlitteratur

### Hemsidor

Patientföreningen Benjamin. Hämtad senast 20 april 2009 från:

<http://www.foreningenbenjamin.se/>

RFSL. Hämtad senast 20 april 2009 från: <http://rfsf.se/>

RFSU: Hämtad 20 april 2009 från: <http://rfsu.se/>

## **Artiklar**

Degerblad Marie, Hirschberg Angelica Lindén, Söder Olle (2008), Replik: *Behandlingen bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet*, nr 16, s. 1208-10

Fredriksson, Anna (2008), *Nytt lagförslag om könstillhörighet*, Socionomen nr 5, s. 24-27

Grönqvist Alex, Körlin Jenny, Hakimnia Roya (2008), *Karolinska Institutet förespråkar kontroversiell kastrering*, Läkartidningen, nr 16, s. 1208-10

Nordenström Anna, Nordenskjöld Agneta, Frisén Louise, Wedell Anna, Ritzén Martin (2008), *Pojke eller flicka - gissa aldrig! Diagnostik och behandling av tillstånd med avvikande könsutveckling*, Läkartidningen, nr 9, s. 629-33

Åsard, Malena (2007), *Fler byter kön*, Psykologtidningen, nr 8